

ДРУГО ОДЕЉЕЊЕ

ПРЕДМЕТ МИТИЋ против СРБИЈЕ

(представка број 31963/08)

ПРЕСУДА

СТРАЗБУР

22. јануар 2013. године

Ова пресуда ће постати правоснажна у околностима предвиђеним чланом 44. став 2. Конвенције. Могуће су редакторске промене.

У предмету Митић против Србије,

Европски суд за људска права (Друго одељење), на заседању Већа у саставу:

Guido Raimondi, *председник*,

Peer Lorenzen,

Dragoljub Popović,

András Sajó,

Nebojša Vučinić,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Helen Keller, *судије*,

и Stanley Naismith, *секретар Одељења*,

после већања на затвореној седници одржаној 11. децембра 2012. године,

изриче следећу пресуду, која је усвојена на тај дан:

ПОСТУПАК

1. Предмет је формиран на основу представке (број 31963/08) против Републике Србије коју је Суду поднео према члану 34. Конвенције за заштиту људских права и основних слобода (у даљем тексту: „Конвенција“), држављанин Србије г. Најдан Митић (у даљем тексту: „Подносилац представке“), 20. јуна 2008. године.

2. Подносиоца представке је заступао г. М. Цветановић, адвокат из Лесковца. Владу Србије (у даљем тексту: „Влада“) заступао је њен заступник г. С. Царић.

3. Подносилац представке је, позивајући се на члан 2. Конвенције, тврдио да су власти пропустиле да заштите живот његовог сина који је извршио самоубиство док је био у затворској самици. Он се даље жалио да истрага смрти његовог сина није била адекватна и делотворна према истом члану.

4. Представка је 6. децембра 2010. године достављена Влади. Такође је одлучено да се допуштеност и основаност представке разматрају истовремено (члан 29. став 1.).

ЧИЊЕНИЦЕ

I. ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

5. Подносилац представке је рођен 1950. године и живи у месту Манојловце. Он је отац Јовице Митића (у даљем тексту: „ЈМ“) који се

8. октобра 2007. године, са 28 година, обесио док је служио јединствену казну затвора од годину дана и девет месеци у Окружном затвору у Лесковцу (у даљем тексту: „Окружни затвор“).

6. Полицијска управа у Лесковцу је 14. августа 2007. године привела Ј.М. под сумњом да је извршио разбојништво. Истражни судија Окружног суда у Лесковцу (у даљем тексту: „Окружни суд“) је истог дана одлучио да против њега покрене истрагу због разбојништва и одредио му је притвор у трајању од месец дана.

7. Након што је смештен у притворску јединицу Окружног затвора, 15. августа 2007. године Ј.М. је прегледао затворски лекар и отворен му је здравствени картон у затворској амбуланти. Током прегледа, Ј.М. је рекао да је имао четири саобраћајне несреће у последња два месеца у којима му је повређен шести вратни пршљен. Он је негирао постојање свежих повреда, операција или болести. Док је био у притвору, Ј.М. је посетио затворског лекара у три наврата жалећи се на проблеме са спавањем (17., 22. и 24. августа 2007. године). Преписан му је диазепам од 10 мг и флормидал од 15 мг једном дневно.

8. Полицијска управа је 21. августа 2007. године обавестила затворске власти да је више Окружних судова раније издало неколико налога за хапшење Ј.М. у вези са казном затвора која му је раније одређена на основу три правоснажне пресуде (казна од шест месеци одређена 19. новембра 2003. године за разбојништво и фалсификовање; казна од три месеца одређена 16. маја 2005. године за прикривање; и казна од годину дана одређена 7. новембра 2005. године за фалсификовање). Од затворских власти је стога затражено да пребаце Ј.М. из притворске јединице у затворску јединицу ради одслужења јединствене казне затвора од годину дана и девет месеци. Оне су такође упозорене да би, будући да је повратник и бегунац, требало да буде смештен у одељење појачаног надзора.

9. Ј.М. је 27. августа 2007. године смештен у одељење појачаног надзора. Дана 28. августа 2007. године прегледали су га затворски лекар и Т.И., затворски психолог, као део стандардне процедуре. Током прегледа Ј.М. је негирао постојање породичне историје менталне болести и рекао да је пре затварања користио седативе због проблема са спавањем. У здравственом картону, затворски психолог га је описао као затвореног, неискреног и дисимулативног.

10. Ј.М. је поново прегледан 4. септембра 2007. године због бола у мишићима (лекарски налаз који је Влада доставила делимично је нечитак). Он се 21. септембра 2007. године жалио на „оштар изненадан бол“, а затворски лекар је открио модрице на његовом левом рамену, лопатицама рамена и десној надлактици. Лекар је сматрао да су модрице старе три дана. Ј.М. је одбио да каже како је добио ове модрице, а изгледа да је одбио да поднесе формалну притужбу

затворским властима. Лекар је приметио да изгледа нервозно. Преписала му је ибупрофен и 10 мг диазепама два пута дневно.

11. J.M. се 25. септембра 2007. године није појавио на заказаном лекарском прегледу. 2. октобра 2007. године J.M. је посетио затворског лекара због дерматовенеролошког стања, поводом чега му је заказан преглед код специјалисте изван затвора. Два дана касније, жалио се на несаницу и лакшу узнемиреност. Одбио је да оде код затворског психолога, па је затворски лекар повећао дневну дозу диазепама на 10 мг три пута дневно и поново преписао 15 мг флормидала једном дневно.

12. J.M. је 3. октобра 2007. године покушао да побегне заједно са три затвореника који су са њим боравили у ћелији. Дисциплински поступак је покренут 5. октобра 2007. године против сваког од њих и сваком је одређена дисциплинска мера упућивања у самицу у трајању од 15 дана.

13. Пре него што је смештен у самицу, J.M. је прегледао затворски лекар, који је утврдио да је он способан за издржавање мере самице уз примену претходно преписане дневне терапије (став 11. у горњем тексту). За време боравка у самици затворски лекар обилазио је J.M. једном дневно, а терапију му је давао затворски медицински техничар. Он се није жалио на било какве здравствене проблеме. Ћелија у којој је смештен била је опремљена са видео камером за надзор која је покривала улазна врата и део врата од тоалета. Камера није сачињавала видео запис, већ слику слала на монитор који се налази на столу дежурног затворског чувара.

14. Подносилац представке је 7. октобра 2007. године дошао да посети сина, али му је речено да посета није дозвољена зато што је J.M. био смештен у самицу након дисциплинског поступка против њега (став 31. у доњем тексту). Дозвољено му је да остави пакет који је предат J.M. истог дана.

15. У раним јутарњим часовима 8. октобра 2007. године J.M. је послужен доручак. Отприлике у 8,15 часова обишао га је затворски лекар и службено лице у затвору. Негде између 8,45 и 9,00 часова затворски медицински техничар дао је J.M. дневну терапију. Он се касније сетио да је понашање J.M. било мирно и да је комуницирао.

16. Око 12,00 часова тога дана стражар и васпитач затекли су J.M. обешеног о комад чаршава који је био причвршћен за цев од грејања у његовој ћелији. У 12,05 затворски лекар је констатовао смрт.

17. У 12,20 часова истог дана истражни судија Окружног суда спровео је истрагу на лицу места, а за то време су два полицајца обезбеђивала ћелију. Био је присутан и заменик јавног тужиоца. Направљене су фотографије ћелије и тела J.M. Истрага на лицу места је завршена у 14,00 часова. Истражни судија је саставила записник о истрази, укључујући и опис ћелије J.M. и ствари које су у њој

пронађене, као и реконструкције догађаја од тог јутра на основу разговора са управником затвора. У спис су такође укључене писане изјаве затворског особља које је имало контакт са Ј.М., дате управнику затвора. Породица Ј.М. је истог дана обавештена о његовој смрти.

18. Полиција је истог дана испитала затворског стражара и васпитача који су открили тело Ј.М. Затворски стражар је изјавио да је он дошао на посао у 7,45 часова и да је обишао све ћелије, укључујући и ћелију Ј.М. Све је изгледало нормално. Он је даље рекао да је видео Ј.М. живог у ћелији у 10,50 часова. Васпитач је рекао да је последњи пут видео Ј.М. 4. октобра 2007. године. Његов утисак је био да, иако је Ј.М. био интровертна особа, није било ништа чудно у његовом понашању.

19. Полиција је такође испитала и затворског лекара, затворског медицинског техничара који је Ј.М. давао терапију и два друга затворска службеника која су са њим имала контакт. Они су изнели да Ј.М. није никада показивао било какве самоубилачке склоности и да је изгледао опуштено када су га последњи пут видели. Сачињена је службена белешка о свим испитивањима.

20. У 10,00 часова тог дана Др Р.К. Обавио је обдукцију тела Ј.М., на захтев истражног судије. Лекар је уочио да су га истражни органи обавестили да је тело Ј.М. пронађено око 10,00 часова. Он је наставио са описом спољашњег изгледа тела и приметио да је повез оставио траг ширине двадесет пет са тридесет милиметара на предњој страни врата Ј.М. и траг ширине тридесет са четрдесет милиметара позади и на странама врата. Он је даље приметио овалну љубичасту модрицу на врату Ј.М.; при притиску она није нестајала. Лекар је даље приметио једну стару модрицу, која је имала димензије двадесет са петнаест милиметара у горњем делу руке Ј.М. На основу њеног изгледа и боје, он је закључио да је то стара повреда. По његовом мишљењу, унутрашњи преглед није показао никакве аномалије. Хистопатолошки преглед унутрашњих органа Ј.М. показао је озбиљне угрушке крви, посебно у плућима и бубрезима. Микроскопски преглед меког ткива врата показао је свеже крвављење. Токсиколошком анализом нису откривени трагови отрова; откривени су извесни трагови алкохола. У обдукционом налазу закључено је да је смрт Ј.М. наступила између 9,00 и 10,00 часова као последица гушења изазваног вешањем. Уз овај извештај приложене су и фотографије.

21. Пре него што су суд и подносилац представке добили извештај о обдукцији, подносилац представке је 9. октобра 2007. године затражио још једну обдукцију. Истражни судија га је истог дана обавестио да се друга обдукција не може наложити пре него што се добије извештај о првој. Породица Ј.М. је добила његово тело истог дана.

22. Један од затвореника који је такође био у самици због покушаја бекства (став 12. у горњем тексту) је 9. октобра 2007. године обавестио затворског лекара и васпитача, у два засебна обиласка о којима су направљене службене белешке, да му је за време дневне шетње у дворишту затвора, Ј.М. рекао да је планирао да изведе покушај самоубиства како би био пребачен у Специјалну затворску болницу у Београду. Затвореник је изразио жаљење што није известио надлежне у затвору о намерама Ј.М.

23. Подносилац представке је истог дана поднео кривичну пријаву против управника затвора и неких затворских службеника због наводног убиства његовог сина и злоупотребе службеног положаја. Подносилац представке је посебно тврдио да је његов син био неправедно и произвољно кажњен због наводног покушаја бекства, пошто је он био једини који је кажњен самицом, што је изазвало психолошку патњу и његово коначно самоубиство. Јавни тужилац је истог дана затражио извештај о догађајима од 8. октобра 2007. године од затворских власти, затраживши да полицајци испитају сва лица наведена у пријави подносиоца представке, а посебно о поступању са Ј.М. у затвору и због чега је смештен у самицу.

24. На захтев јавног тужиоца, полиција је поново испитала затворског чувара и васпитача који су открили тело Ј.М., затворског лекара, медицинског техничара који је Ј.М. давао терапију и још два затворска службеника која су са њим имала директни контакт. Сви су они поновили своје раније изјаве да, посебно, није било ничега необичног у понашању Ј.М. што би указало да је склон самоубиству.

25. Полицијски извештај је 16. октобра 2007. године достављен тужилаштву. Он је садржао и изјаву управника затвора од 15. октобра 2007. године, евиденцију посета које је Ј.М. примио и решења о дисциплинском поступку против друга три затвореника која су учествовала у покушају бекства (став 12. у горњем тексту). Управник затвора је изнео да се са Ј.М. поступало у складу са затворским правилима. Ј.М. је имао право на посете (примио је осам посета од породице и три посете адвоката) и пружено му је адекватно лечење. Јавни тужилац је 19. децембра 2007. године одлучио да нема основа за покретање кривичног поступка.

26. Подносилац представке је 28. децембра 2007. године поднео оптужницу Окружном суду против затвора, затворског лекара и још девет затворских службеника због наводног убиства, преузевши кривично гоњење у овом предмету као „супсидијарни тужилац“ (став 30. у даљем тексту). Он је остао при наводима из кривичне пријаве, додавши да је затворски лекар направио погрешну процену тиме што је одлучио да је његов син способан за смештај у самицу. Истражни судија Окружног суда је 4. јануара 2008. године затражио од затворских власти да доставе извештај о поступању са Ј.М. у затвору

(посебно, о његовим правима на посете, лекарској нези и дисциплинским поступцима против њега). Истражни судија је такође затражио списе од тужилаштва.

27. Затворске власти су 11. јануара 2008. године доставиле овај извештај истражном судији. У њему се посебно налазила изјава затворског лекара од 9. јануара 2008. године: она је дала извештај о лечењу Ј.М. у затвору и изјавила да га је, иако он није тражио лекарску помоћ док је био у самици, она обилазила једном дневно у складу са затворским прописима.

28. Након разматрања свих докумената, истражни судија је 14. јануара 2008. године изразио мишљење да нема довољно елемената за оптужницу и да би истрагу требало обуставити.

29. Веће тројице судија Окружног суда је 23. јануара 2008. године прихватило тај закључак и одлучило да нема места кривичном гоњењу. Врховни суд Србије је потврдио ту одлуку 12. марта 2008. године.

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАЋЕ ПРАВО И МЕЂУНАРОДНА ПРАКСА

30. Законик о кривичном поступку из 2001 . године (објављен у „Службеном листу Савезне Републике Југославије, бр. 70/01 и 68/02, као и у „Службеном гласнику Републике Србије“, бр. 58/04, 85/05, 115/05, 46/06, 49/07, 122/08, 20/09, 72/09 и 76/10) ступио је на снагу 28. марта 2002. године.

Чланови 19 и 20 овог Законика прописују, *између осталог*, да се званични кривични поступак може покренути на захтев овлашћеног тужиоца. У вези са кривичним делима која се кривично гоне по службеној дужности, која такође укључују и убиство, овлашћени тужилац је јавни тужилац лично. Овлашћење овог другог да одлучи да ли да поднесе пријаву, везано је, међутим, начелом легалитета које захтева да он мора да поступи кад год постоји оправдана сумња да је почињено кривично дело које је предмет кривичног гоњења по службеној дужности. Члан 61. овог Законика прописује да ако јавни тужилац одлучи да не постоји основ за кривично гоњење, он мора оштећеног обавестити о тој одлуци, који онда има право да преузме кривично гоњење у предмету у своје име, у својству „супсидијарног тужиоца”.

31. Члан 81(3) Закона о извршењу кривичних санкција из 2005. године (објављен у „Службеном гласнику Републике Србије“, број 85/05) прописује да посете нису дозвољене за време смештаја у самици. Бекство или покушај бекства квалификују се као озбиљан дисциплински прекршај (члан 145.), за који се може наложити смештај у самици (члан 146(2)). Пре смештаја у самицу, затвореник мора проћи лекарски преглед (члан 151(2) овог Закона), а за време смештаја у

самици затворски лекар га мора прегледати бар једном дневно (члан 153. овог Закона).

32. Европска конвенција о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања прописује вансудску превентивну машинерију за заштиту лица лишених слободe. Она се заснива на систему посета Европског комитета за спречавање мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања (у даљем тексту: „КПТ“). Током дугогодишњих активности у овој области, КПТ је разрадио стандарде у вези са поступањем са лицима лишеним слободe. Следе његови стандарди у вези са материјалним условима у самици (види стандарде КПТ, документ број. КПТ/Инф/Е (2002) 1 – Рев. 2011, стр. 35):

„Ћелије које се користе за самице требало би да задовољавају исте минималне стандарде као што су стандарди који се примењују за остали смештај затвореника. Према томе, оне би требало да буду одговарајуће величине, да имају природно светло и да буду опремљене вештачким осветљењем (у оба случаја довољним за читање), и да имају одговарајуће грејање и вентилацију. Оне би такође требало да буду опремљене средствима за комуникацију са затворским особљем. Затвореницима би требало омогућити да обављају природне потребе на пристојан начин у сваком тренутку и да се туширају најмање онолико често као и затвореници под нормалним режимом. Затвореницима у самицама требало би дозволити да носе нормалну затворску одећу, а храна која им се доставља требало би да буде нормална затворска храна, укључујући и посебне дијете, када је то неопходно. У вези са простором за вежбање који ти затвореници користе, он би требало да буде довољно велики да им омогући да заиста вежбају и требало би да имају нека средства за заштиту.

Делегације КПТ превише често налазе да један или више од ових основних захтева није испуњен, посебно у вези са затвореницима којима је самица изречена као дисциплинска санкција. На пример, ћелије пројектоване за овај тип самице понекад се налазе у подрумима, са неодговарајућим приступом дневној светлости и вентилацији и склоне су влази. А није ни необично да су ћелије премале, да понекад имају само 3 до 4м²; с тим у вези, КПТ жели да нагласи да би свака ћелија која има мање од 6м² требало да буде повучена из употребе за затворски смештај. Простор за вежбање који ови затвореници користе такође је често неодговарајући.

Уобичајено је да ћелије за смештај затвореника у самице због казне имају ограничену количину намештаја, који је често причвршћен за под. И поред тога, такве ћелије би требало да буду минимално опремљене столом, одговарајућим местом за седење током дана (тј. столицом или клупом), и одговарајућим креветом и постељином за ноћ.

У вези са ћелијама које се користе за смештај затвореника у самице из других разлога, КПТ сматра да би оне требало да буду намештене на исти начин као ћелије које користе затвореници у нормалним локацијама.“

У вези са спречавањем самоубиства, стандарди КПТ (цитирани у горњем тексту, стр. 44) прописују следеће:

„Особа идентификована као суицидна требало би, све док је неопходно, да буде под посебном шемом надгледања. Даље, такве особе не би требало да

имају лак приступ средствима којима се могу убити (шипке на прозорима ћелије, поломљено стакло, каишеви или траке итд.).“

У Извештају о посети Аустрији у периоду од 14. до 23. априла 2004. године (види документ број КПТ/Инф(2005) 13, ст. 53 и 55), КПТ је дао следеће коментаре у вези са смештајем затвореника у издвојену јединицу код којих постоји опасност од самоубиства:

„У затвору у Бечу - Hernalser Gürtel, постојала је издвојена јединица са двадесет четири појединачне ћелије, укључујући и две сигурносне ћелије и једну тапацирану ћелију ; услови у овим ћелијама не траже посебан коментар. Затвор у Инсбруку имао је једну тапацирану ћелију у подруму, која није имала приступ дневном светлу. У Линцу је постојала једна тапацирана ћелија и три друге ћелије које се користе у сврхе издвајања; све ћелије су имале много везова и нису се могле користити за безбедан смештај притворених лица код којих постоји ризик од самоубиства, без непрестаног надгледања. У затвору у месту Велс, ћелије за издвајање су биле добре, са одговарајућим приступом природном светлу и вентилацији.

...

Даље, КПТ позива аустријске власти да обезбеде одећу која се не може употребити за самоубиство у одговарајућим околностима.“

У Извештају о посети Малти у периоду од 19. до 26. маја 2008. године (види документ број КПТ/Инф (2011) 5, ст. 135 и 136), КПТ је дао следеће примедбе у вези са лечењем затвореника код којих постоји опасност од самоубиства:

„Ћелија за „надзор убистава“ постављена је на улазу у зграду Установе за рехабилитацију младих. Ћелија са веома високим голим зидовима и провидним плафоном, има само мадрац. Затвореници се ту могу сместити после покушаја самоубиства или ако покажу (ауто)-агресивно понашање; они су под појачаним праћењем особља (у случају опасности, њих стално надзире једно лице за сваког затвореника). Уређај за евиденцију је такође постављен, ради провере присуства особља. За смештај у ћелију искључиво је оговоран затворски психијатар, који је делегацију обавестио да се затвореници ту обично смештају ради посматрања у периоду од две недеље, али да могу бити пуштени и раније ако он одлучи. Води се посебан регистар са подацима о боравку у ћелији. Делегација је обавештена да се затвореници у ћелији понекад држе у доњем рубљу или, изузетно, наги (са танким прекривачем).

Делегација је била мишљења да се пракса да се затвореник у ћелији држи наг може сматрати понижавајућим поступањем, па је, у складу са чланом 8. став 5. Конвенције, затражила од власти Малте да са овом праксом одмах прекину, назначивши да би затвореници склони самоубиству уместо тога требало да имају корист од одеће која одговара њиховим посебним потребама.“

Даље, у Извештају о посети Италији у периоду од 14. до 26. септембра 2008. године (види документ број КПТ/Инф (2010) 12, ст. 107 и 108), у вези са психијатријским лечењем, КПТ је дао следећа запажања:

„Делегација је даље учила, посебно у затворима у Бреши и Каљарију, озбиљне проблеме у поступању са затвореницима са тешким психијатријским

поремећајима или акутним фазама узнемирености. Често долази до кашњења у пребацивању у психијатријске установе (као што су OPG или психијатријско одељење опште болнице - SPDC). То је довело до смештаја веома узнемираних затвореника у празне ћелије, понекад и за дуже време (као што је примећено у Каљарију); у неким случајевима, такви затвореници су држани у тим ћелијама са лисицама на рукама (као што је био случај у Бреши) или им је одећа скинута (као што је био случај у Каљарију). Због тога акутно болесни затвореници са психијатријским поремећајима нису добијали одговарајућу негу и били су изложени поступању које се може лако сматрати нечовечним и понижавајућим. Још је више забрињавајуће што су неки од ових затвореника били наводно изложени психичком злостављању од стране особља.

...

У светлу горе наведеног, КПТ препоручује предузимање хитних мера ради разматрања обезбеђења психијатријске неге у установама које су посећене. Посебно би требало предузети кораке да се:

- повећа присуству психијатара и да се осигура да ће се затвореници који болују од озбиљних поремећаја без закашњења бити пребачени у одговарајућу психијатријску установу (ако је неопходно, и у цивилну психијатријску установу);

- обезбеди одећа којом се самоубиство не може починити у одговарајућим околностима;

- обезбеди да се пацијентима у ћелији неће стављати лисице.“

У Извештају о посети Ирској у периоду од 25. јануара до 5. фебруара 2010. године (види документ број КПТ/Инф (2011) 3, ст. 79-82), у вези са коришћењем посебних ћелија за посматрање, КПТ је дао следећа запажања (фусноте изостављене):

„Према Правилу 64 Пословника затвора из 2007. године, затвореник се смешта у ћелију са надзором само „ако је то неопходно да би се спречило да затвореник сам себе повреди, или да повреди друге, па су сви други мање рестриктивни методи контроле били или би били, по мишљењу управника, неодговарајући у датим околностима“. Смештај у такву ћелију не би требало да буде дужи од 24 сата сем ако управник не добије одобрење од генералног директора затвора да продужи смештај за максимално четири следећа периода од 24 сата.

Став 8. Правила 64 наводи да управник може тражити да се одећа затвореника одстрани пре смештаја, ако се сматра да „затвореник може да употреби артикле или делове одеће да се повреди, или да повреди друге, или да нанесе значајну штету имовини“. Став 9. међутим наводи да ниједан затвореник не би требало да буде без одеће. Такође, затвореника смештеног у ћелију са надзором најмање једном дневно би требало да посети управник и лекар.

...

За време посете 2010. године, делегација КПТ је била веома забринута због ситуације затвореника смештених у ћелије са појачаним надзором, што је резултирало давањем моменталних запажања (види став 6. у горњем тексту). За почетак, затвореници који су били смештени у ћелије са појачаним надзором жалили су се на хладноћу, а и сама делегација је приметила да су ћелије генерално хладне (на пример, у ћелији са појачаним надзором у Б крилу Затвора у Мидландсу измерено је 12°C у време посете). Треба приметити да је у већини

случајева одећа затвореника била одстрањена и да су им били дати само један, можда два, мала прекривача; понекад је затворенику било дозвољено да задржи своје доње рубље.

Затворско Правило 64 је осмишљено да омогући руководству да неког затвореника смести у случају опасности у ћелију где ће он или она бити безбедни и где их особље може стално пратити. У посећеним затворима, међутим, затвореници се смештају у посебне ћелије са надзором не само у таквим ситуацијама већ и ради смештаја, дисциплински и ради реда; даље, без обзира на разлог смештаја, у већини случајева затвореници се излажу истим поступцима.

У једном броју случајева које је делегација КППТ документовала, затвореници за које је процењено да не поштују ред или који су непослушни, пребацивани су у специјалне ћелије са надзором, некад уз коришћење мера контроле и ограничавања. Одећа затвореника је увек била одстрањена; у многим случајевима, она је очигледно поцепана или одсечена, док је затвореник обуздаван лежањем у испруженом положају на поду ћелије. Осим када су били снабдевени поцепаним покривачем или пончом, ови затвореници су у свим случајевима држани наги (независно од затворског доњег веша) у посебној ћелији са надзором у периоду од 24 часа или дуже, није им нуђено вежбање напољу, нити им је било шта дато да читају нити им је било дозвољено да гледају телевизију. Такав смештај не може се описати на други начин сем као смештај у сврху кажњавања.

...

Ако је затвореник смештен у посебну ћелију са надзором из медицинских разлога, одећа која се може стргнути требало би да буде обезбеђена само где је неопходно (нпр. у случајевима самоповређивања али не за онога ко почне штајк глађу). Такав смештај и његов наставак требало би извршити само на основу овлашћења лекара, када су све друге мере неодговарајуће; а одстрањивање одеће би требало да уследи после појединачне процене ризика, и да је лекар одобри. Даље, лекар би требало да посећује затворенике на посматрању свакодневно, како се захтева Затворским правилима из 2007. године (види такође одељак е. у доњем тексту) и бележи своје налазе; то често није био случај у већини посећених затвора, посебно у затвору Корк. Слично, стандардно посматрање затвореника смештеног у посебну ћелију са надзором од 15 минута од стране затворских службеника требало би јасно забележити у регистар.

Где постоји потреба да се затвореник који ремети ред или насилан затвореник брзо пребаци у посебну ћелију са надзором, лице у питању требало би да се држи у таквој ћелији само до тренутка док се не умири, после чега би га требало сместити у обичну ћелију и, ако је прикладно, спровести дисциплински поступак или применити Правило 62 које предвиђа уклањање из друштва. Даље, одећу затвореника не би требало уклањати сем ако се то не сматра оправданим после појединачне процене ризика.“

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 2. КОНВЕНЦИЈЕ

33. Прва реченица члана 2. Конвенције прописује:

„1. Право на живот сваког лица заштићено је законом.“

34. Подносилац представке се жалио према члану 2. да су органи одговорни за смрт његовог сина и/или да они нису заштитили његов живот. Он се такође жалио да истрага смрти његовог сина није била адекватна ни делотворна, како се то захтева процесном обавезом према том члану.

A. Наводи странака

1. Подносилац представке

35. Подносилац представке је без даљег тврдио да су његовог сина убиле затворске власти. Он је такође тврдио да је, ако је његов син заиста извршио самоубиство, то био пропуст затворских власти које га нису заштитиле: његовог сина су тукли други затвореници; он није требало да буде смештен у самицу, а дисциплински поступак против њега је намештаљка затворских власти. Он је такође тврдио да су лекови његовог сина били прејаки.

36. Подносилац представке је даље тврдио да околности смрти његовог сина нису прописно ни испитане ни утврђене. Између извештаја истражног судије и извештаја о обдукцији постојале су разлике (о времену када је откривено тело Ј.М.) и између изјаве затворског чувара и времена смрти утврђеног обдукцијом (ст. 16, 18 и 20 у горњем тексту). Он је такође тврдио да су затворске власти одбиле да му дају видео запис ћелије његовог сина.

2. Влада

37. Влада је тврдила да органи нису могли знати да је код Ј.М. Постојао ризик суицида. Он није имао историју менталних здравствених проблема или суицидних склоности. Након хапшења, прегледао га је затворски лекар, а после тога га је исти лекар стално лечио. Ј.М. ниједном није показао знаке психичке узнемирености која се могла протумачити као алармантна. Подносилац представке у својим наводима није указао на то да је његов син боловао од менталне болести, нити је било ко од његових рођака, који су га посећивали у затвору, укључујући и подносиоца представке, указао властима на било какво необично или забрињавајуће понашање. Даље, самица није могла штетно деловати на његово ментално стање, јер није био у

потпуној изолацији: он је имао контакте са затворским особљем, редовно га је обилазио затворски лекар и један сат дневно је вежбао заједно са осталим затвореницима који су такође били смештени у самицама. Он је такође имао контакт са спољашњим светом путем писама.

38. Влада је даље тврдила да се није никада жалио на то како су са њим поступали у затвору. Тврдња подносиоца представке да је његов син био једини који је смештен у самицу после дисциплинског поступка није била истинита: сви затвореници који су покушали да побегну су кажњени на исти начин. Копије релевантних одлука су достављене.

39. Влада је изнела да истрага смрти Ј.М. испуњава захтеве делотворности из Конвенције. Одлука да се поступак не настави била је заснована на објективној, непристрасној и свеобухватној анализи свих доказа. У вези са разликом између изјаве затворског чувара и времена смрти утврђеног у извештају о обдукцији (ст. 18 и 20 у горњем тексту), Влада је изнела да та разлика не подрива налазе обдукције зато што задатак форензичара није био да утврди прецизан минут смрти Ј.М. (истрага није била сконцентрисана на то) већ да утврди узрок његове смрти. Даље, недоследност је могла једноставно бити последица грешке.

40. Влада је такође изнела да истрага задовољава услов увида јавности: подносилац представке је стално био у контакту са истражитељима; он је на време обавештен о смрти његовог сина; он је имао потпун приступ документима у списима; а обавештен је и о одлуци јавног тужиоца да не покреће кривични поступак као и о судским одлукама.

Б. Оцена Суда

1. Допуштеност

41. Суд констатује да представка није очигледно неоснована у оквиру значења члана 35. став 3 (а) Конвенције и да није недопуштена по неком другом основу. Због тога се мора прогласити допуштеном.

2. Основаност

(а) Материјална заштита

і. Узрок смрти: наводна умешаност државних службеника у смрт Ј.М.

42. Суд подсећа да се члан 2., који штити право на живот и утврђује околности под којима лишење живота може бити оправдано, рангира

као једна од најосновнијих одредаба у Конвенцији, од којих никакво одступање није дозвољено. У светлу важности заштите коју омогућава члан 2., Суд мора подвргнути лишење живота најпажљивијем испитивању, узимајући у обзир не само радње државних службеника већ и све околности које га прате (види, међу другим ауторитетима, *McCann и други против Уједињеног Краљевства*, 27. септембар 1995. године, ст. 146-47, серија А број 324).

43. Подносилац представке је навео да су његовог сина убиле затворске власти, али ову тврдњу није уопште развио. Суд примећује да су обимна истражна документа била једногласна у вези са узроком смрти Ј.М. Подносилац представке је само поновио своје наводе из кривичне пријаве. Међутим, ово остаје неодређен и неразрађен навод, у погледу кога спис предмета, укључујући и домаћу истрагу, не открива довољно елемената. Суд ће стога даље поступати на основу самоубиства.

44. У таквим околностима, Суд сматра да подносилац представке није претрпео било какву повреду материјалног дела члана 2. Конвенције.

ii. Пропуст Државе да заштити живот Ј.М.

45. Суд подсећа да прва реченица члана 2. став 1. налаже држави не само да се суздржи од намерног и незаконитог лишења живота, већ и да предузме одговарајуће кораке да заштити животе оних у њеној надлежности (види *L.C.V. против Уједињеног Краљевства*, пресуда од 9. јуна 1998. године, став 36., *Извештаји* 1998-III). У контексту затвореника, Суд је раније имао прилике да нагласи да су лица у притвору у рањивом положају и да је дужност органа да их заштити. Држава мора бити одговорна за све повреде претрпљене у притвору, а ова обавеза је посебно строга када појединац умре (види, на пример, *Salman против Турске* [BB], број 21986/93, став 99., ЕЦХР 2000-VII).

46. Имајући у виду потешкоће у одржавању реда у савременим друштвима, непредвидивост људског понашања и оперативне изборе који се морају учинити у смислу приоритета и средстава, позитивна обавеза се мора тумачити на начин који не намеће немогућ или несразмеран терет властима. Сходно томе, сваки ризик по живот не намеће властима захтев из Конвенције да предузму оперативне мере да спрече да се тај ризик материјализује. За позитивну обавезу која ће настати у вези са затвореником са суицидним склоностима, мора се утврдити да су органи знали, или је требало да знају у датом тренутку о постојању стварног и непосредног ризика за живот одређеног појединца и, ако је тако, да су они пропустили да предузму мере у оквиру својих овлашћења које су се, према разумној процени, могле очекивати да се тај ризик избегне (види *Keenan против Уједињеног Краљевства*, број 27229/95, ст. 89 и 92, ЕЦХР 2001-III).

47. Суд је потврдио да затворске власти морају вршити своје дужности на начин који је у складу са правима и слободама појединачног затвореника у питању. Постоје опште мере и предострожности које треба да су доступне да се умање прилике да се нашкоди самом себи, без повређивања личне самосталности. Да ли су строже мере неопходне у вези са неким затвореником и да ли је разумно да се оне примене, зависиће од околности случаја (види *Keenan*, цитиран у горњем тексту, став 91.).

48. У светлу горе наведеног, Суд ће размотрити да ли су органи знали или да ли је требало да знају да Ј.М. представља стваран и непосредан ризик од самоубиства и, ако је тако, да ли су они учинили све што се од њих могло разумно очекивати да спрече тај ризик.

49. Суд примећује да Ј.М. није имао познату историју проблема менталног здравља или суицидне склоности (упоредити са *Keenan*, цитиран у горњем тексту, ставови 94 и 95.). Све време док је био у затвору, понашао се нормално, не показујући неке посебне знаке физичке или менталне узнемирености. Имао је сталан приступ лекарској помоћи, увек га је прегледао исти затворски лекар, а имао је и контакт са другим затворским службеницима и затвореницима, од којих ниједан није никада пријавио нешто необично у његовом понашању. Здравствени картон Ј.М. показује да се жалио на несаницу и благу узнемиреност, због чега је лечен. Ујутро на дан када се убио, видели су га затворски лекар и још два затворска службеника (став 15. у горњем тексту). Према њиховим изјавама датим у току истраге, у његовом понашању није било ничег чудног. Ни рођаци Ј.М. нису никада упозорили затворске власти о било каквом ризику од самоубиства. Из тих разлога, Суд не налази да су власти могле заиста предвидети одлуку Ј.М. да се обеси.

Суд овде подсећа да КПП препоручује да би лица идентификована као суицидна требало да буду предмет посебних мера опрезности. Они посебно не би требало да буду смештени сами у ћелију где постоји лак приступ средствима да се сами убију, као што су решетке на прозору ћелије, сломљено стакло, каишеви или траке (види стандарде КПП, цитиране у горњем тексту). Даље, у одговарајућим околностима требало би користити одећу која не омогућава самоубиство, као у случају ментално оболелих затвореника и затвореника смештених у ћелије где се посматрају пошто су покушали да изврше самоубиство или пошто покажу ауто-агресивно понашање (види Извештаје у делу „Релевантно домаће право и међународна пракса“ у горњем тексту). Међутим, из околности предметног случаја јасно је да ментално стање Ј.М. док је био у затвору, никада није захтевало такве специјалне заштитне мере.

50. У вези са притужбом подносиоца представке да су власти пропустиле да заштите његовог сина од батина других затвореника,

Суд примећује да здравствени картон Ј.М. указује да је, за време прегледа 21. септембра 2007. године, затворски лекар установио три дана старе модрице на његовом левом рамену, лопатицама и десној надлактици (став 10. у горњем тексту). Међутим, Ј.М. је одбио да открије порекло модрица или да затворским властима поднесе формалну пријаву. У тим околностима, Суд сматра да није разумно сматрати да су затворске власти пропустиле да предузму неопходне мере да заштите сина подносиоца представке.

51. Даље, у вези са тврдњом подносиоца представке да је лечење његовог сина било неодговарајуће, Суд примећује да су Ј.М. били преписана седативи због несанице и благе узнемирености. Он никада није изнео ниједан озбиљан проблем менталног здравља за који се могло сматрати да захтева посебан психијатријски преглед. Даље, он се никада није жалио на квалитет лекарске услуге или примљену терапију нити му је одбијен приступ специјалисти (упоредити са *Younger против Уједињеног Краљевства* (одлука), број 57420/00, ЕЦХР 2003-1). Суд не налази ниједан доказ да је лечење Ј.М. било неодговарајуће.

52. Најзад, у вези са тврдњом подносиоца представке да је његов син био неправично смештен у самицу после произвољног дисциплинског поступка, Суд примећује да су и други затвореници умешани у покушај бекства били кажњени на исти начин (став 12. у горњем тексту) и да је наложена дисциплинска мера била прописана домаћим законом (став 31. у горњем тексту).

53. С обзиром на горе наведено, Суд не налази ниједан очигледан пропуст на страни домаћих власти који би дозвољавао закључак да су српске власти пропустиле да спрече стваран и непосредан ризик од самоубиства или да су иначе поступале на начин који није у складу са њиховим позитивним обавезама да гарантују право на живот. Према томе, није дошло до повреде члана 2. Конвенције с тим у вези.

(б) Процесна заштита: истрага смрти Ј.М.

54. Суд понавља да кад год притвореник умре у сумњивим околностима, члан 2. захтева од власти да спроведу независну и непристрасну службену истрагу која задовољава минималне стандарде у погледу делотворности (види, на пример, *Paul и Audrey Edwards против Уједињеног Краљевства*, број 46477/99, ст. 69-73, ЕЦХР 2002-II, и *Trubnikov против Русије*, број 49790/99, став 88., 5. јул 2005. године). Отуда, надлежне власти морају поступати са узорном марљивошћу и хитношћу и морају самоиницијативно покренути истраге које би биле у стању да, прво, утврде околности у којима се инцидент догодио и све недостатке у раду регулаторног система, и, друго, да идентификују умешане државне службенике или власти. Природа и степен контроле који испуњавају минимални праг

делотворности зависе од околности сваког појединачног случаја. Они се морају проценити на основу свих релевантних чињеница и у вези са практичним реалностима истражног посла (види *Koseva против Бугарске* (одлука), број 6414/02, 22. јун 2010. године). Даље, обавеза да се спроведе истрага није обавеза циља, већ само средстава.

55. Захтев јавне контроле такође је битан у овом контексту. Потребан степен јавне контроле може се веома разликовати од случаја до случаја. У свим случајевима, међутим, најближи сродник жртве мора бити укључен у тај поступак у оној мери која је неопходна да се гарантује њен или његов законити интерес (види, на пример, *McKerr против Уједињеног Краљевства*, број 28883/95, став 48., ЕЦХП 2001-III).

56. Суд сматра да је настала процесна обавеза да се спроведе истрага о околностима смрти Ј.М. Он је био затвореник о коме су бринули и за кога су били одговорни власти када је умро због нечега што је изгледало као самоубиство (став 43. у горњем тексту). Истрага је била неопходна да би се прво, утврдио узрок смрти, а, друго, пошто је самоубиство утврђено, да се размотри да ли су власти на било који начин одговорне што оно није спречено. Та истрага је такође морала да испуни захтеве утврђене у горњем тексту (ст. 54 и 55. у горњем тексту).

57. У овом случају, истрагу је спровео истражни судија уз помоћ полиције и, касније, јавног тужиоца. Они нису имали везе са затворским властима, ни структурно ни фактички, тако да су лица која су спроводила истрагу била независна од релевантног особља затвора.

У вези са питањем да ли је истрага била хитна и експедитивна, Суд примећује да је истрага на лицу места спроведена одмах после инцидента, укључујући и фотографије лица места и тела. Форензичар је обавио обдукцију на дан смрти (упоредити са *Тере против Турске*, број 27244/95, став 181., 9. мај 2003. године). Даље, после кривичне пријаве подносиоца представке, тај случај су поново разматрали јавни тужилац, истражни судија, као и Окружни суд и Врховни суд Србије, у року од пет месеци после смрти Ј.М.

У вези са темељношћу, Суд констатује да су полицајци испитали један број затворских службеника, укључујући и затворског лекара и службенике који су открили тело Ј.М. Даље, извештај о обдукцији је био детаљан: у њему су описане и унутрашње и спољашње особине тела Ј.М., а узети су и хистопатолошки узорци који су детаљно анализирани (упоредити са *Tanli против Турске*, број 26129/95, став 150., ЕЦХП 2001-III (изводи)). Он јасно закључује да је то самоубиство вешањем. Тачно је да одређене чињенице у извештају о обдукцији (време када је откривено тело Ј.М. и време смрти) не одговарају извештају истражног судије и изјави затворског стражара (ст. 16, 18 и 20 у горњем тексту). Међутим, иако је требало учинити одређени

напор да се ова неслагања разјасне, Суд не сматра да је овај пропуст довољан да се закључи да је истрага смрти Ј.М. била толико мањкава да подрије њену делотворност, пошто прецизно време смрти није од пресудне важности, у конкретном случају (упоредити са *Velikova против Бугарске*, број 41488/98, став 79. *in limine*, ЕЦХР 2000-VI). Штавише, подносилац представке је могао, али није, оспорити закључке вештака пошто је примио извештај о обдукцији.

Даље, након кривичне пријаве подносиоца представке, полиција је поново испитала неколико затворских службеника, а и управник затвора је дао изјаву јавном тужиоцу. Пошто је јавни тужилац одлучио да не предузме кривично гоњење, а подносилац преузео кривично гоњење, истражни судија је од затворских власти затражио нови извештај и скупио још доказа. Међутим, пошто је прегледао сва документа, сматрао је да нема довољно елемената за оптужницу и да би истрагу требало обуставити. Тај закључак је потврдио Окружни суд и Врховни суд Србије. Ово такође показује да је подносилац представке укључен у поступак у мери која је неопходна за заштиту његовог интереса као најближег сродника.

Најзад, у вези са наводом подносиоца представке да су затворске власти одбиле да израде видео снимак, Суд примећује да такав снимак није никада начињен (став 13. у горњем тексту).

58. У светлу горе наведеног, Суд закључује да нема повреде процесне обавезе из члана 2. Конвенције.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД ЈЕДНОГЛАСНО

1. *Проглашава* представку допуштеном;
2. *Утврђује* да није дошло до повреде члана 2. Конвенције у вези са позитивном обавезом органа да штите право на живот;
3. *Утврђује* да није дошло до повреде члана 2. Конвенције у вези са обавезом Тужене државе да спроведе делотворну истрагу.

Састављено на енглеском језику и достављено у писаној форми на дан 22. јануара 2013. године, у складу са правилем 77 ст. 2 и 3 Пословника Суда.

Stanley Naismith
Секретар

Guido Raimondi
Председник